

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Haandbog i Verdens-Historien. Første Deel

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Haandbog i Verdens-Historien. Første Deel", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University, s. 374. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1833_518A_1-txt-shoot-idm19971.pdf (tilgået 23. april 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Alexander den Store.

Philip, siger Man, havde tre store Glæder paa een og samme Dag, thi just som han havde indtaget *Potidæa* fik han de tre glædelige Tidender: at En af hans Generaler havde slaaet Illyrerne, hans Heste havde vundet Prisen ved de *Olympiske Lege*, og *Olympias* havde født ham en Søn**Plutarks Alexander.*, og skiøndt det, efter Regne-Maaden paa det *Pariske Marmor* og hos *Diodor*, ei vil slaae ganske lige til, kan der dog ingen Tvivl være om, at Alexander jo er født omtrent *tredive* Olympiader eller fire Menneske-Aldere efter Slagene ved Thermopylæ og Salamis. Hans Fader kiende vi, med mindre det, som han selv alt for gierne gad hørt, var *Zeus-Ammon*, og hans Moder *Olympias* fra *Samandraki*, som gjaldt for en stor *Hex*, var aabenbar ikke indviet i de bedste Mysterier; men Man troede dengang i Grækenland, omtrent ligesom nys hos os, at Mennesket vel var *frit* nok for at virkes paa af Guderne, men at Man derimod, naar Man forstod Konsten, kunde ved Opdragelsen gjøre af hinanden hvad det skulde være: Viis-Mænd eller Murmel-Dyr, Guder eller Djævle, og Philip havde da al Grund til at lykønske sig og Verden med den Hov-Mester, han gav sin Søn i *Aristoteles* fra *Stagira*. *Aristoteles* var nemlig ikke blot den *lærdeste* Græker i sin Tid, men glimrer endnu paa Katheder-Himlen som en Stjerne af første Størrelse, og det var ikke blot i Middel-Alderens Tusmørke men i alle de paa *Romersk* oplyste Tider, at han ansaaes for en langt dybere Tænkter og større Viis-Mand end *Plato*, hans Mester. Han var for Resten af en gammel *375 Doctor-Familie*, der roeste sig af at nedstamme i lige Linie fra *Asklepios*, Læge-Konstens Halv-Gud, som var med *Jason* paa *Argo*, og *Aristoteles* hørde selv med Liv og Sjæl til Faget, som han har gjort megen Ære, saa det er ingen Skam for ham, at *Aanden*, der ikke lader sig anatomere, trods al hans Forsigtighed, er smuttet fra ham mellem Fingrene. Uagtet derfor den Haand-Skrift af de *Homeriske Digte*, som Alexander bestandig førde med sig i Feldten, skal have været rettet af *Aristoteles*, var det dog sikkert ikke ham, som de Lærde har meent, der gav enten Alexanders Tanke-Gang det *Homeriske* Sving, eller hans Bane den *Kæmpe-Retning*, der gjorde ham saa u dødelig, som en Erobrer kan blive paa Jorden; men det maa fornemmelig tilskrives den Art, der stak i *Herakliden*, og dernæst Spaamanden *Aristander* fra Telmesse, der endnu før hans Fødsel ahnede hans *Løve-Mod*, og var hans *Orakel* paa det store Tog, hvortil han da upaatvivlelig ogsaa har ansporet Drengen og opmuntret Unger-Svenden. Derimod bør Man vist nok for en stor Deel skrive den *Læse-Lyst* og *Agtelse* for *Lærdom*, der udmærker *Alexander*, paa *Stagiritens* Regning, og at begge Dele blev Moden ved Hoffet i *Alexandrien*, kan vi da sikkert især takke *Aristoteles* for, og hvor daarlig det nu end ellers var bevendt med den Alexandrinske Videnskabelighed, indsee vi dog ikke, hvorledes *Grækernes Literatur* uden den skulde være reddet fra Undergang.

Dog, dette anmærkes kun i Forbigaaende, fordi den rette Syns-Punkt immer trænger til at fremhæves, naar den Skiæve har gjort sig herskende; thi for Resten hører det kun til Stats-Historien, hvad Mærkværdigt *Alexander* gjorde, ei hvad Man tænker eller giætter om hans Bevæg-Grunde, saa det er, sandt at sige, et latterligt Sværmeri, naar vi nye Historie-376Skrivere regne vore egne Formodninger mellem Oldtidens store Stats-Begivenheder.

Noget af det Første *Alexander* gjorde, efter Philips Død, var naturligviis at lade sig udnævne til *Grækernes* Feldt-Herre paa det besluttede Asiatiske Tog; thi hans Agt var det for Alvor at spille *Agamemnon's* Rolle, skiøndt *Achil* var det *Homeriske* Helte-Navn, hans første Skole-Mester, Pedanten *Lysimak*, havde valgt til ham, for selv at hedde *Phønix***Diodor XVII. 563-64. 566. Arrian I. 1. 7. Plutarks Alexander.* Alle Græker, saa nær som *Spartanerne*, tilstod nu vel ogsaa Alexander Høvdingskabet; men at det kun var paa *Skrømt*, fik han snart at mærke, thi mens han tumlede sig med Barbarerne paa hin Side *Balkan*, som han vilde tæmme, før han tiltraadte sin store Udenlands-Reise, angreb *Thebanerne* hans Besætning paa *Kadmus-Borgen* og *Demosthenes* ham selv, og Peloponneserne flokkedes paa Tangen, for, hvis det kunde skee uden stor Fare, at tage en Haand i med. Vel reiste denne Dristighed sig for en stor Deel af et falsk Rygte om Alexanders Død, men *Thebanerne* lod sig dog ikke skræmme, selv da han stod for deres Porte med sin seierrige Krigs-Hær, thi de var fortvivlede over at see deres Borg i fremmed Vold og havde besluttet at seire eller døe. Da derfor *Alexander*, som han syndes, meget ædelmodig, blot forlangde, at de skulde falde til Føie og udlevere Hoved-Mændene for Opstanden, forlangde de to af hans ypperste Generaler udleverede til Giengjæld, og da han lod udraabe, at hvem der fortrød deres Synd, skulde komme ud til ham, da lod de udraabe, at hvem der vilde hjælpe til at styrte Tyrannen, skulde komme ind til dem. Rasende forbittret trak nu *Alexander* Sværdet, men det gjorde *Thebanerne* ham ogsaa efter, og det saa mesterlig, at han maatte løse af med friske Tropper og høre *Thebanerne* 377raabe, at dermed gav han jo i Grunden tabt. Dog, da *Alexander* mærkede, han i Dag maatte kæmpe paa Liv og Død for sin Overmagt, brød han sig kun lidt om Æren, men benyttede alle Fordele, og Lykken kom ham til Hjælp, saa en Flok *Thebaner*, der dreves ind i Byen, glemde at lukke Porten efter sig, og Resten, der endnu holdt sig tappert, tabde Samlingen, da der blev Larm i Byen, hvor *Alexander* trængde ind fra den ene Side og den Makedoniske Besætning i *Kadmea* gjorde Angreb fra den Anden. Nu var Alt tabt og paa Naade ei at tænke, uden for *Pindars* Huus og Slægt, som Makedoneren, hvis Fædre Skialden besang, skal have skaanet; der myrdedes for Fode, og Man paastaaer at heller ingen *Thebaner* bad for sit Liv, men værgede sig heller halvdød. Da Man endelig var træt af at slagte og tung af at plyndre, blev der holdt Raad om Byens og Fangernes Skæbne, og det Værste blev fulgt, thi Theben blev sløifet og de 30000 Fanger solgt til Slaver**Diodor XVII. 566-69. Plut. Alex. Arrian I. 7-9.* Det var de andre Grækere's Skyld, sagde *Alexander*,

men uagtet *Phokenserne* vist nok har styrket til, var dog Sligt saa stridende mod den Græske Aand, og saa ganske i *Philips* Maneer, at han selv er nærmest til Skylden og Skammen, og hvor bange Athenienserne end var for ham, og hvor gammelt Nag de end havde til *Theben*, saa klædte de sig dog i den dybeste Sorg ved dette Tordenslag. Dybt maatte vist nok Grækerne være sunkne, før han, der skulde hevne Friheden paa Despoterne, engang kunde tillade sig at give dem en saadan Prøve paa sin Dygtighed, men oversees maa dog ikke heller den Farve, det satte paa Hærværket, at *Theben* var Perser-Kongens gamle Veninde og havde endnu, da *Alexander* kom, ved at erklære sig derfor, saa at sige, plantet den Persiske Fane paa sine Mure. Efter *Diodor* og *Arrian* betragtede Man virkelig ogsaa i Grækenland 378 *Thebens* mageløse Ødelæggelse mere som en guddommelig Straf end som en Tyrannisk Udaad, og vist nok lader *Forsynet* ei saadanne *Hjerte-Stød* lykkes, før Blodet er forgiftet, men derfor er det lige vist og lige grueligt, at *Alexander* begyndte sine Helte-Gjerninger med at knuse *Grækenlands Hjerte*. Dette slog ham ogsaa sikkert allerede, da den høihjertede Thebanske Frue, *Timoklea*, slæbdes frem, fordi hun havde lokket den *Thrakiske Høveds-Mand*, der mishandlede hende, til Brønden og skudt ham hovedkulds deri; thi skøndt hun, spurgt, hvem hun var, gav til Svar: en Syster af *Theagenes*, som stod mod din Fader ved *Chæronea* og faldt for Grækenlands Frihed, lod dog *Alexander* hende gaae med sine Børn hvorhen hun vilde. Aldrig, siger *Plutark*, afslog han heller siden en *Thebaner* nogen Bøn, men beklagede bitterlig sin Grumhed, og ansaae det for en Straf af *Thebens Skyts-Aand Bachos*, at han dræbde sin Ven i *Drukkenskab*, hvortil vi maae lægge, at døde han af *Drik*, da gik det ham netop som den *Thrakiske Høveds-Mand*, der fandt sin Død i Brønden hvor han søgte Skatten**Plutarks Alexander*.

Efter *Thebens* Ødelæggelse vovede Ingen at knye mod *Alexander*, og da Præstinden i *Delphi* nægtede ham Orakel-Svar, fordi han kom paa en forbuden Dag, trak han hende med Magt ind i Helligdommen og klemde dermed de Ord af hende "Søn, du er *uimodstaaelig*" hvilke han tog for et godt Varsel og nøiedes med; men om det just viser, at han havde bedre Greb paa at behandle *Aander* end *Hjerter*, er et andet Spørgsmaal, og det har just ikke ganske stadfæstet sig, hvad *Aristander* spaaede, da *Orpheus-Billedet*, til manges Forskrækkelse, svedte, thi det betød, efter hans Sigende, at Digtere og Spille-mænd i Frem379tiden skulde svede over Alexanders Bedrifter og dog har de aabenbar snarere frosset**Plutarks Alexander*.

Omtrent saa stærk, som han stod for *Theben*: med lidt over 30000 Mand Fod-Folk og tre, fire tusind Ryttere, gik nu *Alexander* til *Asien*, for at indtage det *Persiske Rige* og, om mueligt, hele Verden, og han begyndte ved en Ende, thi han landede i *Troas*, hvor han offrede paa *Achils* Grav til de *Homeriske* Helte, byttede Rustning med *Athene*, og rykkede saa lige paa *Graniko*, dengang en Flod med stridig Strøm, nu, siger Man, en udtørret Dal, hvor *Perserne* stod med en Hær paa hundredtusinde Fod-Folk og titusinde Ryttere, anførte af den krigserfarne *Rhodier Memnon* og den forvovne Perser *Spithridat*. Det havde været *Memnons* kloge Raad ei at vove noget Slag, men at ødelægge Egnen, gaae om Bord og spille Krigen over i Makedonien og Grækenland, men det fandt de Persiske Stormænd langt under deres Værdighed, og nu stod da det saakaldte Slag ved *Graniko*, der dog mere lignede et Ridder-Spil; thi deels var det kun Rytterne der fægtede og deels kom snart det Hele til at beroe paa Udfaldet af den blodige Turnering, mellem *Alexander* og *Spithridat*, som, hver i sin Venne-Kreds aflagde glimrende Prøver paa deres Færdighed i at bruge Sværd og Landse. Da derfor *Spithridat* var stukket af Sadelen med Alexanders egen Haand, saa han reiste sig aldrig meer, og da hans nærmeste Venner, som vilde hevne hans Død, havde deelt hans Skæbne, tog *Perserne* Flugten, og kun de *Græske Leie-Tropper* blev staaende paa deres Post, ikke fordi de agtede at gjøre *Alexander* Seieren stridig, men blot fordi de ikke begreb, hvad Fod-Folket, der slet ikke havde været i Ilden, flygtede for. Da *Alexander* imidlertid i sin Hidsighed foer løs paa dem, solgte de deres Liv saa dyrt som mueligt, saa Nedsablingen af dem kostede ham flere Folk end Seieren*Diodor XVII. 570-73. *Plut. Alex. Arrian* I. 11-16. *Memnon* forsvarede sig vel tappert saavel i *Milet*, som fornemmelig i den *Kariske* Hoved-Stad *Halikarnas*, og kunde snart, fordrevet derfra, blevet *Alexander* allerfarligst, thi med en Persisk Flaade og Persiske Tønder Guld agtede han at lande paa *Eubæa* og sætte Grækenland i Bevægelse, men under Forberedelserne faldt han i en Sygdom og døde paa *Mytilene* *Diodor XVII. 573-77. *Arrian* I. 16-23. II. 1. Hvad Følgen vilde blevet, hvis Athenienserne *Chæridemos*, som havde tjent under *Philip*, men var nu i *Susa*, havde faaet Lov til, som han lystede, at møde *Alexander* med en Hær paa 100000 Mand, hvoraf Tredie-Parten skulde været *Græske Leie-Tropper*, kan Ingen sige, han veed; men nu kom den Hidsighed, hvormed han forsvarede sin Plan, mod de Persiske Raads-Herrer, der vilde gjøre hans Ærlighed mistænkt, til at koste *Chæridemos* Livet, og Perser-Kongen rykkede selv i Marken med hele sin Hof-Stat og et uhyre Antal Barbariske Horder, som gjerne gjør Seieren let for en Feldt-Herre med sikkert Blik og med øvede Tropper*Diodor XVII. 577. Vel havde den nuværende Perser-Konge, *Darius* Kodomannus, i sin Ungdom, under *Artaxerxes* Mnemon, vundet Ry for Tapperhed, ved i Tve-Kamp at nedlægge en forvoven *Kadusier* *Diodor XVII. 564-65., men her vilde mere til end personligt Mod, og vi behøve blot at tænke os den *Tyrkiske Sultan* i Marken mod *Napoleon*, ved hans Tog til Ægypten, saa har vi en levende Forestilling om, hvor ilde *Darius* var bestædt. Han skal imidlertid have haft godt Haab, især fordi han havde drømt, han saa den Makedoniske Phalanx (Skjoldborg) staae i lys Lue og saa *Alexander* i sine Klæder, som han bar i sin Tjeneste-Tid, gaae til *Bels-Templet* og forsvinde; thi 381den Drøm udtydede *Magerne* høist fordeelagtig. Det syndes ogsaa virkelig, som Skæbnen vilde kommet hans Skrøbelighed til Hjelp, thi i *Tarsos* i Kilikien faldt *Alexander* i en svær Sygdom, saa han var opgivet af alle sine Læger, undtagen af *Philip* fra *Akarnanien* (ved *Mesolongi*), og om ham fik han just nu Brev fra sin Høistbetroede, *Parmenion*, at han var underkiøbt af *Darius* til at forgive ham. *Alexander* vovede imidlertid derpaa, at drikke Skaalen, *Philip* rakde ham, medens *Philip*

læste Parmenions Brev, og Læge-Midlet gjorde ypperlig Virkning, og Sygdommen gjorde ligesaa; thi Darius havde leiret sig i *Syrien* ved *Sochi* paa en Slette, hvor Rytteriet, som udgjorde hans Styrke, havde frit Spillerum og hvor det store Overtal snarest kunde givet Overmagt; men da *Alexander* tøvede i *Tarsos*, tænkte Darius, han vilde undvige, og fik da det ulyksalige Indfald at søge ham op mellem Bjergene, hvor Naturen kraftelig kom Konsten, altsaa Grækeren, til Hjælp. Saamegen Høflighed havde Alexander ikke ventet og stod allerede ved de *Syriske-Porte*, som de Gamle kaldte Bjerg-Passet mellem *Syrien* og *Natolien*, da han fik at vide, han havde Perserne i Ryggen, hvor de kiølede deres Harmen paa de syge Makedoner i *Issos*. Det var en glædelig Tidende og sikker i sin Sag skyndte Alexander sig tilbage, at levere Slaget, som er bekiendt under Navn af det ved *Issos*, og skiøndt de Græske Leie-Tropper rokkede den Makedoniske Skjold-Borg og Alexander blev saaret i Hoften, Man siger af *Darius* selv, synes Udfaldet dog ikke længe at have været tvivlsomt. *Darius* sad nemlig, efter Konge-Loven, midt i Hæren paa sin Strids-Vogn, til den trængde Alexander sig strax ind med sine bedste Ryttere, og der blev Slaget vundet; thi det gik *Darius* her omtrent, som *Æskild* lod *Atossa* drømme om *Kserxes*: de saarede Heste for Kongens Vogn blev skye, og kun forgiæves greb han selv Tømmen, han maatte 382 ned af Vognen, og derved kom Alt i Forvirring, saa han tog Flugten til Hest, og hans Hundred-Tusinder paa alle muelige Maader*—*Diodor XVII. 578-80. Plut. Alex. Arrian II. 6-11. Æskilds Perser.*

Med Perser-Kongens Strids-Vogn og Bue, faldt, blandt det rige, umaadelige Bytte, ogsaa hans Telt i Seier-Herrens Hænder, og da *Alexander* gik i Bad under den, efter Slaget, skal Synet af Pragten, hvor alle Kar var af det pure Guld, have slaaet ham saaledes, at han udbrød "det kalder jeg at være Konge;" men dog overlod han sig endnu ikke til den Østerlandske Konge-Gammen, og saavel *Darii Døttre*, som hans Moder og hans Dronning, der ogsaa var faldet i Fangenskab, behandlede han med en Fiinhed og forekommende Artighed, der baade dybt rørde og høilig forundrede dem, der intet Begreb havde om et Land, hvor Kvinden var meer end Slavinde. Kun forgiæves tilbød derimod *Darius*, i et Brev fra *Babylon*, ham store Løse-Penge for de høie Fanger og alt Landet vestenfor *Halys* til Forlig; thi Fangerne beholdt *Alexander* og hele Riget ansaae han for sit visse Bytte*—*Plutarks Alexander.* Han ansaae det imidlertid for klogest at sikre sig hele Søkysten, før han rykkede mod *Babylon* og *Susa*, og medens han laae for *Tyrus*, fik han atter Brev fra *Darius*, med Tilbud om alt Landet vestenfor *Euphrat*, men da *Parmenion* sagde "det tog jeg imod, hvis jeg var *Alexander*," svarede han stolt "jeg ogsaa, naar jeg var *Parmenion*"*—*Arrian II. 25.* Om Sagen selv er de Gamle enige, skiøndt ei om Tiden, da Tilbudene skedte, og det er *Diodor*, som melder, at *Alexander* svarede *Darius*: der kunde ligesaalidt være to Over-Konger paa Jorden som tvende Sole paa Himlen*—*Diodor XVII. 591.*

383 Vi veed, hvordan *Tyrus* maatte bøde, fordi den vovede at standse *Alexander* paa hans seierrige Bane, og om hans Ophold i Ægypten er der ikke fortalt os andet, end at Alt underkastede sig ham, at han offrede til *Apis* og alle Ægyptens Guder, og at han lagde Grund-Stenen til en ny Stad paa Kysten, men da denne Stad, blev stor blandt sine jævnlige og bærer endnu sin Stifters Navn, er det ret mærkeligt, hvad *Plutark* fortæller, at medens *Alexander* gik og pønsede paa, hvor han helst skulde lægge sin Ægyptiske Græker-Stad, drømde han en Nat, der kom en ærværdig Olding til ham og anførte Versene af *Odysseen*:

Der ligger en Øe ved Ægypti Land,
Med *Pharos*-Navn i den vilde Strand!

Desaarsag tog han strax hen og synede *Pharos* og fandt Beliggenheden saa ypperlig, at han erklærede *Homer* for ligesaa god Architect som Digter, og lod, da der ikke var Andet ved Haanden, Omkredsen strax sætte af paa den kulsorte Jord med *Hvede-Meel*. Herved indtraf den besynderlige Omstændighed, at der reiste sig store Fugle-Flokke baade fra Søen (*Mariut*) og fra Floden, saa det sortnede efter, og de fortærede alt Melet, hvorover *Alexander* blev meget forskrækket, indtil *Aristander* forklarede ham, det var netop et godt Varsel og Tegn til, at Staden skulde blive et Korn-Kammer for fremmede Lande*—*Plut. Alex. Odysseen IV. 354-55. Arrian III. 1-2.*

Nær havde imidlertid den forvovne Makedoner begravet sig selv i *Afrikas* Sand-Ørk, vel ei ved at lede om *Nilens* Kilder, men for at giæste *Zeus-Ammon*, hvis Orakel endnu stod i stor Anseelse. Paa hvilken Græs-Holm (Oase) i Sand-Havet, det egenlig var, den Gud for Morianer havde bygt sit Tempel, derom er stridt meget blandt de Lærde, men skiøndt de ti Dag-Reiser, *Herodot* sætter mellem *Thebe* og *Ammons-Tempel*, ikke nær vil slaae til, naar Man 384 reiser med Kameel-Drivere, stemme dog nu Alle for *Sivah*, fjorten Dag-Reiser vestenfor *Alexandrien* (under 29 Graders N. B.), hvor der maa have været et gammelt *Bede-Sted* for *Karavanerne* mellem *Thebe* og *Karthago*, og hvor der findes kiendelige Tempel-Ruiner med Hieroglypher. Paa dette besynderlige Pillegrims-Tog slap Vandet op, og da Man tillige foer vild i Ørken, syndes alt Haab at maatte forsvinde, men en betimelig Regn lædskede Tørsten for mange Dage, og to *Ravn*e indfandt sig til *Vei-Visere*, som *Alexander*, der i "*Valens Fugle*" strax gienkiendte sine gode Venner, trøstigt fulgte og blev ei skuffet. *Ptolomæos*, der siden blev Konge i Ægypten og skrev selv en Bog om *Alexanders* Tog, har vel gjort *Ravnene* til *Drager*, men det ansaae Grækerne, meget rigtig, for en Ægyptisk Oversættelse, der kun gjaldt ved *Nilen*. Hvorvidt derimod *Zeus-Ammon*, som *Alexander* lod sig forlyde med, virkelig erklærede ham for sin kiødelige Søn, derom er selv Grækerne meget uenige, saa *Plutark* endogsaa mener, det Hele reiste sig vel af, at Præsten snakkede daarlig Græsk og kaldte *Alexander Pædios* (Søn af *Zeus*) istedenfor *Pædion* (Sønlille); men da Man veed, det var Ægyptisk Præste-Skik at indbilde Konger, de, ved en hemmelighedsfuld Indvielse, kunde forvandles til ægte Gude-Sønner, løser denne Gordiske Knude sig dog langt bedre paa Ægyptisk end

paa Græsk^{*}Diodor XVII. 588-89. Plut. Alex. Arrian III. 3-4..

Denne i Grunden latterlige Udskeielse til Guden med "*Væder-Hornene*" midt i Talen om Perser og Græker, har *Alexander* aftvunget Verdens-Historien; men det vilde naturligviis ikke lykkedes ham, hvis han over sin *Afrikanske* Forgudelse havde glemmt sin *Europæiske* Kæmpe-Art, og ved en rask Vending maae vi da med ham see til at indhente det Forsømte.

385To Aar, omtrent, var nu forløbne siden Nederlaget ved *Issos*, og da *Darius* saae, at Freden var kun tilfals for Jern og Staal, havde han flittig brugt Tiden: deels til at samle vaabenføre Mænd, der blev kun alt for mange, henved en Million, og deels til at lade med andre skarpe Vaaben *Skære-Knive* smede i Tusind-Tal, hvormed han udrustede sine tohundrede Jern-Vogne, medens han heller ikke glemde at forlænge alle Spyd-Stagerne, da det forekom ham, som om han sidst især kom til Kort, ved det Persernes var for stakkede. Saasnart han nu ventede Fienden, brød han op fra *Babylon* og skreed frem mellem Floderne, men havde dog udseet sin Val-Plads østenfor *Tigris*, ei langt fra *Ninives* Ruiner, ved *Gau-Gamela* eller *Kameel-Gaarden* (saa kaldet, fordi en *Kameel*, som reddede en af de forrige Kongers Liv, havde der faaet Naadsens-Brød), thi her var Plads for de 200000 Ryttere at svinge dem paa. Om det var her, eller alt i *Babylon*, *Darius* fik Tidende om sin Dronnings Død i Fangenskab, veed Man ikke, men da hendes Kammer-Tjener *Tires* forsikkrede ham, at hun hverken i Livet eller Døden havde savnet Andet af hvad hendes Majestæts Hjerter kunde begiære, end den store Konges Ansigt, som Herren *Oromasdes* engang vilde lade hende skue forklaret; da rørde det *Darius* saa dybt, at han bad de skabende og styrende Guder: hvis hans og Perser-Rigets Tid var omme, ei at lade nogen Anden bestige *Kyri Throne* end *Alexander* den *Høimodige* ^{*}Diodor XVII. 590-91. Plut. Alex.!

Imidlertid var *Alexander* kommet tilbage fra *Ægypten*, og gik uden Modstand over begge Floderne, men da han nærmede sig den *Persiske* Leir, laae han stille nogle Dage, for at Hæren kunde udhvile sig og alle Forberedelser til Slaget træffes i Mag. Saa blottede var ogsaa *Perserne* for al 386Krigs-Konst, eller saa slappe var alle Forhold under det forældede Despoti, at *Alexander*, ligeoverfor en Million Fiender, kunde belave sig paa et Hoved-Slag som paa en Hare-Jagt, og *Parmenion* raadte ham derfor at overrumple *Perserne* ved Natte-Tide, men dertil svarede dog *Alexander*: nei, jeg har ingen Trang til at stjæle en Seier! Hele denne sidste Nat før Slaget ved *Arbela*, som det kaldes, (fordi *Arbela*, skiøndt Mile borte, var den nærmeste bekiendte Stad,) lod *Darius*, for en Ordens Skyld, sine Tropper staae under Vaaben, men en Orden, der maa købes saa dyrt, betaler sig sædvanlig kun slet, thi hvem der har staaet sig træt og forfrossen om Natten, pleier gjerne at lægge sig Dagen efter, eller at løbe sig varm. *Alexander* var vel ogsaa længe oppe om Aftenen, havde adskillige hemmelige Ting for med *Aristander* og bragde "*Frygten*" et Offer, som hun, ved saa tit at kyse hans Fiender, ogsaa kunde synes at have ærlig fortjent; men derpaa gik han til Ro, og sov saa sødt, at hans Generaler havde ondt ved at faae ham vaagnet i Dagningen. Det synes ogsaa virkelig, som om han var kommet noget silde paa Benene, den mærkelige Sommer-Dag, thi da der kom Bud fra *Parmenion* paa venstre Fløi om Forstærkning, fordi Fienden trængde ham og et Strøif-Korps havde omgaaet ham og plyndrede Trosset, da, fortæller *Plutark*, kom *Alexander* først ud af sin Telt for at angribe med høire Fløi. Han bad imidlertid Budet hilse *Parmenion*, at hvis han ikke reent var gaaet fra Forstanden, maatte han jo dog kunne begribe, at seirede Man, blev der godt Kiøb paa Tross, og lod Man sig slaae, trængde Man ikke til meer for at døe. Derpaa gjorde han Fremad, og helmede ikke, før han kom i Nærheden af den Kongelige Strids-Vogn, som han fra de Syriske Porte af havde et synderlig godt Øie til. *Plutark*, som, i Mangel af en *Homer*, har gjort sit Bedste for at skildre os den Makedoniske *Agamemnon*, be387skriver da ogsaa hans Rustning, paa den Dag han vandt hele *Asien*, fra Top til Taa, saa vi veed, hans Hjelm var vel kun af Staal, men blanket saa godt af sin Mester *Theophilos*, at den skinnede som Sølv; hans Ring-Krave var af samme Malm, men rigt besat med *Ædel-Stene*; hans Sværd, smidigt og funklende, sjelden af hans Haand i Slaget, var en Foræring af Kongen paa *Kypern*, og hans kostbare Bælte, den gamle *Heli kons* Arbeide, var et Hyldings-Tegn af *Rhoderne*; men hans linnede Brynje-Særk havde han taget med Staal-Handsker i Slaget ved *Issos*. Sin vælige og tro *Bukephalos*, som han tæmmede alt i sine Dreng-Aar, reed han endnu, naar det gjaldt, skiøndt den begyndte at blive gammel, og ved hans Side reed hans Orakel *Aristander*, i en sneehvid Kappe med gyldent Hoved-Smykke, og pegede paa *Ørnen*, der fløi mod Fienden og spaaede Seier. Den Spaadom gik ogsaa snart i Opfyldelse, thi da *Perser-Kongens* Kiøre-Svend, ramt af *Alexanders* Spyd, sank ved hans Side, opløftede de Nærmeste et saadant Skrig, at de Fjernere troede, Kongen selv maatte være faldet, og gav sig paa Flugten, og da *Darius* saae, der, ved de Kiækkes Fald og de Feiges Flugt, blev tyndt omkring hans Vogn, sprang han atter til Hest, for at redde et Liv, Man skulde tænkt, maatte været ham selv til Byrde. Han var maaskee ei heller sluppet bort, hvis ikke et nyt Bud fra *Parmenion* om Forstærkning havde nødt *Alexander* til at tabe Flygtningerne af Sigte, for at komme sit venstre Fløi til Hjelp, som nu dog ogsaa havde seiret, saa Man sagde almindelig, at enten gik nok den gamle *Parmenion* lidt i Barndom, eller han var bange for, *Alexanders* Triumph skulde blive alt for glimrende^{*}Diodor XVII. 591-94. Plut. Alex. 9-15..

Medens *Darius* flygtede til *Ægbatana*, holdt *Alexander* Indtog i *Babylon*, hvor han uddeelte Stat388holderskaber, og befalede at bygge op hvad *Kserxes* havde revet ned, og fra *Babylon* gik Seier-Herren til *Susa*, hvor han først ret fik et Begreb om *Perser-Kongens* Skatte, og besteed hans glimrende Throne. Vel var den ham, efter *Diodors* Sigende, meget for høi, saa hans Fødder svævede i Luften, men En af Kammer-Junkerne hittede strax paa det snilde Raad at give ham Kongens Bord til Skammel, hvad vel pressede Taarer af en gammel Tjeners Øine, der stod hos, saa *Alexander* et Øieblik skammede sig, men faldt ham dog saa bekvemt, at han befalede, det skulde herefter bestandig saa være^{*}Diodor XVII. 596-97. Arrian III. 16..

Smaating paa den store Skue-Plads, kan Man sige og Man har Ret, men det er vi Menneske-Børn nu engang allesammen, hvad aldrig viser sig tydeligere, end naar vi glemme det, og forvexle os selv med den store Aand, der styrer Tankens Flugt og Talens Strøm, saavel som Tidens Løb og Skæbnens Gang; saa glemsom og indbildsk blev nu, som Man veed, *Alexander* den Store, og derfor er det mærkeligt at see ham kæmpehøi i Sædet med Skiænke-Bordet til sin Fod-Skammel!

Fra *Susa* gik *Alexander* gennem de *Persiske Porte*, eller rettere over Bjergene udenom denne kiækt forsvarede Snevring, til *Persepolis* og *Pasargade*, som han, paa Slottet nær, gav til Priis for Soldaterne, og paa Slottet holdt han en Seiers-Fest, der blev den sidste i disse Høieloft-Sale. Der blev nemlig drukket tæt, som Skik er ved Lystighed i Leiren, og Generalerne havde hver sin Veninde til Bords, som ogsaa i Feldten havde vant sig til at tømme Bægeret, blandt hvilke "raske Damer" *Athenienserinden Thais*, som fulgde *Ptolomæus* (siden Ægypter-Konge), især udmærkede sig; thi hun var skaaret godt for Tunge-Baand, vidste paa en fiin Maade at rose *Alexander*, og kunde derfor sige til ham Alt hvad hun vilde, ja, vovede endog at drille ham imel389lem. Hun tog nu Ordet, da *Bacchanalet* var paa sit Høieste og sagde: nu fortryder jeg rigtig nok ikke den besværlige Reise fra *Salamis* til *Susa*, da jeg har den Fornøielse at sidde til Taffels i *Perser-Kongens Sal* og drive *Spas* med hele Stadsen; men dog, lagde hun til, vilde *Spasen* først være fuldkommen, naar jeg maatte anrette et Fyrværkeri for *Majestæten*, af *hans Pallads*, der stak Ild paa *Athenen*, saa det kunde fortælles til Efter-Slægten, at en lille Pige i *Alexanders Følge* havde paa *Grækenlands Vegne* taget en føleligere Hevn over *Perserne*, end alle Dets tapre Helte til Lands og Vands! Den Tale virkede, i Forbindelse med Vinen, som Ild i Blaar, og kun forgiæves rystede den gamle *Parmenion* paa Hovedet og smaasnakkede om Følgerne; Ingen hørde efter ham, men de Unge fløi op, med *Alexander* og *Thais* i Spidsen, snappede hver sin brændende Fakkell, foer ud og lagde, under lystig Sang og Dands, den stolte Borg i Aske**Diodor XVII. 598-600. Plut. Alex. Arrian III. 17.* Snart fortrød naturligviis *Alexander* den store Dreng-Streg og vilde havt Ilden slukket, men det var dog allerede for silde, og den første Hevn, *Bacchos* tog over *Thebens* Ødelægger, var da: ved de *Persepolitanske Ruiner* at skiænke ham lidt af den Navnkundighed, *Herostrat* paa hans Fødsels-Dag vandt, ved at stikke Ild paa *Artemis-Templet* i *Ephesos*.

Alexander havde nu været fire Aar i Asien, og stod, kun sex og tyve Aar gammel, ved Maalet for sine store Bedrifter, ja, begyndte egenlig alt, i Spidsen af Fakkell-Toget, de Smaa, der sys selsatte ham i de sex Aar, han havde tilbage, og som det vilde falde alt for smaaligt her at opregne. Med *Darius* var hans Strid forbi, thi denne ulykkelige Herre turde ikke engang see Døden under Øine i Mediens gamle Hoved-Stad *Ægbatana*, men flygtede for den gennem de *Kaspiske Porte*, saasnart *Alexander* nærmede sig, og løb dermed i dens Snare; 390thi den *Baktriske Statholder*, *Bessus*, og nogle Andre af hans Undermænd gjorde ham til Fange, og slog ham ihjel, da *Alexander* forfulgte dem. *Alexander* fandt hans Lig ei langt fra det *Kaspiske Hav* og sendte det hjem til en kongelig Begravelse, men hans Hug stod til Verdens Ende, og hans Livs Lyst var en bestandig Ruus, som han søgde i Vinen, naar han ei fandt den paa Valen. Han smagde paa Vandet i det *Kaspiske Hav*, trængde i Nord-Ost op forbi *Samarkand* (*Marakanda*), og i Syd-Ost ned til Mundingen af *Indus*, og vendte saa derfra, søndenom Sand-Ørken, tilbage til *Persepolis*, efterat have mangan Gang sat sit Liv paa Spil som en Slentrang, og dog igjen, paa blot Mistanke om Stempling imod det, ladet, blandt Andre, den gamle *Parmenion* henrette. En Anden af sine ypperste Høvdinger: *Klitos* den Sorte, som reddede hans Liv ved *Graniko*, havde han dræbt med egen Haand, i et af de udsvævende Drikke-Lag, der nu hørde til Dagens Orden, og Philosophen *Kallisthenes* havde han ladet hænge eller piint ihjel, fordi han ikke vilde tilbede ham; men alt Sligt skal blot nævnes i Forbigaaende, for at vise, at hvor ung han end døde, overlevede han dog hardtad alt Det hos sig, der var Livet værd. Uagtet han paa sit æventyrlige Tog havde mistet de tre Fjerde-Dele af sin Magt og af sin Ære, bar dog Hjem-Reisen Skin af et bestandigt Triumph-Tog, men rigtig nok kun et Saadant, som passede sig for en Trop ryggesløse, fortvivlede Skue-Spillere, der vilde ende Livet med et lystigt Selv-Mord. Dermed naaede *Alexander* *Ægbatana*, men her døde hans Yndling *Hephæstion*, hvorved Fortvivlelsen antog en kulsort Skikkelse, der ikke mere lod sig bortmane, og kiendes ligesaavel i det fortvivlede Indfald han havde: at omseile *Afrika*, mens der var Udsigt til et almindeligt Oprør, som paa "*Menneske-Jagten*" han anstillede, for at bringe *Hephæstions* Skygge et værdigt Slagt-Offer. Da *Alexander* nærmede sig *Ba391bylon*, advarede Man ham for at drage derind, da *Chaldæerne* forsikkrede, det vilde blive hans Død, og en Tidlang opsatte han virkelig sit Indtog, vakkende mellem Overtro og Vantro, der Begge synes at have været ham lige naturlige, men omsider fik dog Vantroen, som i Ord gyderen *Anaxarchos* fra *Abdera* havde en kiæk Prædikant, netop saalænge Overhaand, at han slap ind i Staden, hvorfra han snart igjen ønskede sig langt borte. Han forsløg imidlertid Grillerne, saa godt han kunde, med at give Gesandterne, som her var strømmet sammen fra alle tre Verdens-Dele, høitidelig Audiens, ved at give *Hephæstion* en mageløs prægtig Lig-Begængelse, og ved at høre paa sin Admiral *Nearks* udførlige Beretning om hans mærkelige Seilads fra *Indus* til *Euphrat*, og med det Sidste var han endnu ikke færdig, da han, efter et Drikke-Gilde hos *Thessaleren Medios*, der varede et heelt Døgn, faldt i en hidsig Feber, som efter ti Dage blev hans Død**Diodor XVII. 622-25. Plutarks Alexander. Arrian VII. 16-26.*

Saaledes endte *Alexander*, i sit tre og tredivte Aar, da Man begyndte den 114de Olympiade, og en bedre historisk Herakles end denne tvetydige Heraklide fik Grækerne aabenbar ikke, saa det var intet Under, at deres Historie-Skrivere, trods al den Overvægt, det Dyriske saa tidlig fik, eenstemmig forgudede ham; men vi, som ei lettelig fristes *dertil*, maae vogte os vel for den anden Yderlighed, som er at miskiende den Græske Helte-Aand i sine vel svage, men dog herlige Efter-Virkninger. *Zeus-Ammon, Bacchos* og *Herakles*

droges aabenbar, som Giengangere, om Alexanders Kæmpe-Natur, og de to Første fik, desværre, Overhaand; men saaledes havde jo ogsaa Ægyptisk og Phønicisk Retning kæmpet med den Helleniske i Grækenland og vundet Seier, og allerede den Mythiske Herakles er en besynderlig Blanding, som bærer i det Mindste Spiren i sig til Alt 392 hvad der beskæmmer Alexander. Men ligesom Herakles desuagtet er en mageløs Helt og Grækerne et mageløst Folk blandt de gamle Hedninger, saaledes er ogsaa Alexander blandt dem en mageløs herlig Tyran, som strax falder i Øinene, naar Man sammenligner ham baade med de smaa Græske og den store Romerske, der fulgte efter ham, ja, han er den eneste gamle Tyran, der virkelig stræbde at træde i Heltenes Spor, og med alle Slags Størværk fortjene den Halvgude-Rang, han anmassede sig, og at han virkelig mægtede at gaae, saa at sige baglængs, fra Theben og Athenen til Tyrus og Memphis, til Babylon og Susa, og lige til den Græske Verdens-Ende, hvor Dionysos var født, beviser unægtelig, han var i Slægt med alle de Store fra forud Tid. At han sløifede Theben og brændte Persepolis, myr dede Klitos og kvalde Kallisthenes, viser vist nok klart, at han var en Tyran, men det var Fader for ham, og Enhver i sin Kreds, som fik Magten efter ham, og at derimod hans Anger var ærlig nok til at forebygge Gientagelsen af slige Forbrydelser, at han langt heller bygde op end rev ned, langt heller gjorde Godt end Ondt, tog varmt Deel i alt Menneskeligt, sværmede for Homer, som for hans Helte, taalde den strænge Tugte-Mester Kallisthenes, lige til han naaede Indus, stræbde kraftig at udbrede sin Tids høieste Dannelse eller at fremme Oplysningen, ja, at han endnu, efter alle sine Drikke-Gilder, paa sin Døds-Seng havde Sands for Nearks Opdagelser i den Persiske Bugt, det beviser ligesaa klart, at han var en mageløs ædel Tyran.

Det Samme see vi af den eneste ægte østerlandske Fortælling, hvormed vi kan ledsage Grækernes Beretning om deres Alexander; thi det er den af Ebræeren Joseph, om hans Besøg i Jerusalem, som han, der dreves 393 til at betræde alle gamle Helte-Stier, vel ogsaa umuelig, paa Veien fra Tyrus til Memphis, kunde gaae koldt forbi.

Hvorledes Jehovah-Templet i Jerusalem reiste sig igien under Darius Hystaspis, har vi hørt, og at der var Jøder med Kserxes i Grækenland, som Joseph beretter, synes allerede Herodot at have vidst*Herod. VII. 89. Josephs Forsvar I. 22.. Under Artaxerxes Langhaand gav Jøden Nehemias, som var hans Mund-Skiænk, Jerusalem Mure til Forsvar, især mod Samaritanerne, og det lille Israels Folk synes siden i hele Perser-Tiden at have levet uforstyrret under sine Ypperste-Præsters faderlige Styrelse. Mens nu Alexander laae for Tyrus, skikkede han Bud til Ypperste-Præsten Jaddua i Jerusalem og forlangde Hylding og Levnets-Midler, men fik til Svar, at deres Troskabs-Eed forbød dem at føie ham deri, saalænge Darius levede. Derfor, da han havde indtaget baade Tyrus og Gaza, drog Alexander op mod Jerusalem, og Alle tænkte, det vilde gaaet Byen ilde, men Jaddua, som havde havt et trøsteligt Syn i Drømme, gik ham dristig imøde, med alle Præsterne i Hvidt, og selv iført sin prægtige Høitids-Dragt med det hellige Bryst-Span. Paa Bavnen (Sapha), hvor Man først saae Byen, blev Alexander Præsterne vaer og gik dem strax imøde, bøiede sig for Jaddua og hilsende ham, hvorover Parmenion høilig forundrede sig, men fik, paa Spørgsmaal, til Svar af Alexander, at, mens han endnu var i Makedonien, havde han seet en saadan Præst i Drømme, der opmuntrede ham til Perser-Toget og forsikkrede ham, det skulde fuldkommen lykkes. For den Guddom, han troede heri at kiende, var det altsaa han bøiede sig, lod offere for sig i Jerusalem, tilstod Jøderne Skatte-Frihed i Hvile-Aaret, og dem der vilde følge ham paa 394 Toget, som ikke var Faa, Lov til i Feldten at følge deres Fædrene-Skikke*Josephs Oldskrifter XI. 8..

Mange af de Lærde har forkastet denne Beretning som en Fabel, fordi hverken Diodor, Plutark eller Arrian melder Noget derom; men Man indseer let, der behøvede ikke at være anden Grund til Grækernes Taushed, end at Tildragelsen syndes dem for ubetydelig i en Alexanders Liv at lægge Mærke til, og naar Tiden ikke havde lært os at betragte Ebræerne med andre Øine, vilde vi jo sinde det Samme og gaae den tause forbi, uagtet den staaer præntet for os. Nu derimod fristes vi ikke til at omtvivle, hvad der er saa ganske i sin Orden og giver først Billedet af Alexander den Stores Tog sin fulde Runding.

Pausanias er den eneste Græker, som siger, at Alexanders Liig skulde efter Bestemmelsen være begravet i Æge, hvor, efter Trogus, alle hans Kongelige Forfædre laae, og da han er saa skiødesløs at lade det havne i Memphis, hvor vi veed det aldrig kom*Pausanias I. 6., maae vi holde os til Diodor, som udførlig beskriver den prægtige Guld-Vogn, hvorpaa Liget skulde være ført til Ammons-Templet i Ørken, men blev standset i Staden, han grundede paa Homers Ord, og som allerede glimrede i Ægypten til hans Amindelse*Diodor XVIII. 628. 641-43.. Her blev han da uopholdelig forgudet, som Alexandriens Skyts-Aand, indtil de Romerske Ørne kom og bygde Rede i alle Templer ved Nilen; og hvor da Gylden-Skrinet blev af, hvori hans Levninger var giemt, veed Ingen, men i London (i det Brittiske Museum) staaer en Ægyptisk Marmor-Kiste, som Man troer, det forud hvilede i, uden at Man endnu veed, om Hieroglypherne derpaa vil stadfæste det.